

ÚSTREDNÁ
KNIŽNICA SAV

Horizon Europe a otvorený prístup

27.10.2021

 OPEN ACCESS WEEK 2021

It Matters How We Open Knowledge:
Building Structural Equity

OCTOBER 25-31

Otvorená veda

Transparentnosť prospieva každému aspektu vedy

Podľa: [Foster Open Science, 2014.](#)

1. pilier

Excelentná veda

Európska rada pre výskum
(ERC)

Akcie Marie
Curie-Sklodowskej

Výskumné infraštruktúry

2. pilier

Globálne výzvy
a konkurencieschopnosť
európskeho priemyslu

Klastre

- Zdravie
- Kultúra, tvorivosť a inkluzívna spoločnosť
- Civilná bezpečnosť pre spoločnosť
- Digitalizácia, priemysel a vesmír
- Klima, energetika a mobilita
- Potraviny, biopodnikárstvo, prírodné zdroje, poľnohospodárstvo a životné prostredie

Spoločné výskumné centrum

3. pilier

Inovatívna Európa

Európska rada pre inováciu
(EIC)

Európske inovačné
ekosystémy

Európsky inovačný
a technologický
inštitút (EIT)

Rozširovanie účasti a posilnenie Európskeho výskumného priestoru

Rozširovanie účasti a šírenie excelentnosti

Reforma a zlepšenie európskeho systému výskumu
a inovácií

Horizon Europe a otvorená veda

V grantoch EU je komplexná politika otvoreného prístupu implementovaná **od fázy návrhu až po podávanie správ o projekte**. Horizon Europe stanovuje právny základ pre povinnosti otvorenej vedy a stimuly, ktoré sa vzťahujú na príjemcov.

Návod:

➤ anotovaná **Vzorová dohoda o grante**

(časť ANNEX 5 HE INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS (IPR) — BACKGROUND AND RESULTS — ACCESS RIGHTS AND RIGHTS OF USE - article 16

a časť ANNEX 5 HE COMMUNICATION, DISSEMINATION, OPEN SCIENCE AND VISIBILITY – article 17)

https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/common/guidance/aga_en.pdf

a dopĺňa grantová príručka v časti 16. Open science

https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/guidance/programme-guide_horizon_en.pdf

- V programe Horizont Európa sa pri hodnotení návrhov berú do úvahy **otvorené vedecké postupy, excelentnosť, kvalita a efektívnosť implementácie.**
- Existujú **povinné otvorené vedecké postupy**, ktoré sú požadované pre všetky projekty prostredníctvom modelu Dohoda o grante a/alebo prostredníctvom pracovného programu alebo podmienok výzvy, a **odporúčané postupy** (všetky otvorené vedecké postupy, ktoré nie sú povinné).

Povinné/ Mandatory otvorené vedecké postupy zahŕňajú:

- **otvorený prístup k vedeckým publikáciám** za podmienok vyžadovaných dohodou o grante;
- zodpovedné **riadenie výskumných dát** v súlade **so zásadami FAIR** („Vyhľadateľnosť“, „Dostupnosť“, „Interoperabilita“ a „Opätovná použiteľnosť“ - t. j. implementácia data management plan/plánu správ údajov - **s otvoreným prístupom k výskumným údajom** podľa zásady „tak otvorene, ako je možné, tak zatvorene, ako je nevyhnutné“
- **informácie o výstupoch/nástrojoch výskumu** (data, software, algorithms, protocols, models, workflows, electronic notebooks and others) **potrebných na overenie záverov popísaných vo vedeckých publikáciách** alebo na **validáciu, alebo opätovné použitie údajov z výskumu**;
- **digitálny alebo fyzický prístup k výsledkom** potrebným na overenie záverov z vedeckých publikácií, pokiaľ neplatia výnimky;
- **v prípadoch verejnej núdze**, ak o to požiada grantová agentúra, **okamžitý otvorený prístup ku všetkým výstupom** výskumu pod otvorenými licenciami alebo, ak platia výnimky, prístup za spravodlivých a primeraných podmienok pre právne subjekty, ktoré potrebujú výstupy z výskumu na riešenie ohrozenia verejnosti.

Z terminológie:

- Otvorený prístup/**open access** — Online prístup k výstupom výskumu, ktorý sa koncovému používateľovi poskytuje bezplatne.

Open Access – otvorený prístup

➤ **okamžitý, trvalý a bezplatný online prístup** k vedeckým informáciám pre koncového používateľa (**bez porušenia autorských práv**)

- ide o online publikovanie (na internete)
- nemá ísť iba o čítanie, ale o komplexnejšie vedecké použitie diela
- použitie diela nemá porušovať autorské práva
- prístup k publikácií má byť okamžite po vydaní
- recenzované vedecké práce
- OA sa presadzuje tam, kde sú na produkciu poznatkov používané verejné zdroje

Čoho sa to týka?

- výsledkov neutajeného výskumu financovaného alebo spolufinancovaného **z verejných zdrojov** vo forme
 - *(recenzovaných vedeckých) publikačných výstupov*
 - *výskumných dát*

Z terminológie:

- Správa výskumných údajov/ **Research data Management (RDM)** je proces v rámci životného cyklu výskumu, ktorý zahŕňa zber alebo akvizíciu údajov, organizáciu, kurátorstvo, ukladanie, (dlhodobé) uchovávanie, bezpečnosť, zabezpečenie kvality, pridelovanie trvalých identifikátorov (PID), poskytovanie metadát v súlade s požiadavkami, licencovanie, pravidlá a postupy zdieľania údajov.
- Plán správy údajov/ **Data management plan (DMP)** je dokument, ktorý od začiatku projektu načrtáva hlavné aspekty životného cyklu výskumných dát/údajov. To zahŕňa ich pôvod, organizáciu a správu, ako aj primerané opatrenia na ich prístup, uchovávanie, zdieľanie a prípadné vymazanie počas projektu aj po ňom.

https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/temp-form/report/data-management-plan-template_en.docx

[webinár ako-vytvorit-plan-manazmentu-vedeckych-dat/](#)

Z terminológie:

- Zásady FAIR/ **FAIR principles** - findability, accessibility, interoperability and reusability - poskytujú pokyny na zlepšenie vyhľadateľnosti, prístupnosti, interoperability a opätovnej použiteľnosti digitálnych dát a technické špecifikácie potrebné na to, aby sa tak stalo.

Viac: <https://www.go-fair.org/fair-principles/>

Z terminológie:

- **Repozitár** - digitálne úložisko (archív) pre dlhodobé ukladanie a sprístupnenie publikácií/dát; môže byť inštitucionálny, odborový/predmetový/tématický alebo univerzálny
- **Licencie Creative Commons** – verejné licencie, nástroj, ktorý zabezpečuje autorskoprávnu ochranu diel/údajov šírených v online prostredí: CC BY, CC NC, CC ND, CC SA, CC0 viac: <https://creativecommons.org/>

Creative Commons Licenses

Attribution
CC BY

Attribution
CC BY-NC

Attribution
Non-Commercial
Share-Alike
CC BY-NC-SA

Attribution
Share-Alike
CC BY-SA

Attribution
Non-Commercial
CC BY-NC

Attribution
Non-Commercial
NoDerivs
CC BY-NC-ND

Z terminológie:

- **European Open Science Cloud (EOSC)** - otvorené, dôveryhodné, virtuálne prostredie, ktoré umožní európskych výskumníkov ukladať, zdieľať, spracovávať, analyzovať a opätovne používať výskumné digitálne objekty vrátane údajov, publikácií a softvéru naprieč disciplínami a hranicami. EOSC bol navrhnutý na obdobie 2021-2030

<https://eosc.eu/>

- **Open Research Europe (ORE)** - publikačná platforma Európskej komisie s otvoreným prístupom pre všetky disciplíny a pre výskum z Horizontu

<https://open-research-europe.ec.europa.eu/>

Otvorená veda v rámci celého programu

Otvorená veda

Lepšie šírenie a využívanie výsledkov výskumu a inovácií a podpora aktívneho zapojenia spoločnosti

Povinný otvorený prístup k publikáciám: príjemcovia zabezpečia, aby si oni sami alebo autori zachovali dostatočné práva duševného vlastníctva na splnenie požiadaviek otvoreného prístupu

Zabezpečenie otvoreného prístupu k výskumným údajom: v súlade so zásadou „tak otvorené, ako je len možné, tak uzavreté, ako je potrebné“; povinný plán správy údajov FAIR (vyhl'adateľných, prístupných, interoperabilných a opätovne použiteľných) a otvorených výskumných údajov

- Podpora zručností výskumníkov a systém odmeňovania za otvorenú vedu
- Využívanie európskeho cloudu pre otvorenú vedu (EOSC)

Čo predpisuje vzorová zmluva

Šírenie

Príjemcovia musia svoje výsledky šíriť hneď, ako to bude možné, vo verejne dostupnom formáte (s výhradou obmedzenia z dôvodu ochrany duševného vlastníctva, bezpečnostných pravidiel alebo oprávnených záujmov prijímateľa a EÚ).

Príjemcovia **musia** zabezpečiť **otvorený prístup k recenzovaným vedeckým publikáciám** týkajúcim sa ich výsledkov. Najmä musia zabezpečiť, aby:

- najneskôr **v čase zverejnenia** bola strojovo čitateľná **elektronická kópia vydavateľskej verzie alebo konečný recenzovaný rukopis** prijatý na publikovanie, **uložená v** dôveryhodnom **repozitári** pre vedecké publikácie,
- **k uloženej publikácii zabezpečili okamžitý otvorený prístup cez repozitár**, a to použitím poslednej verzie **Creative Commons Attribution International Public License (CC BY)** alebo použitím licencie s ekvivalentnými právami; v prípade **monografií** a iných formátov s dlhým textom môže licencia vylúčiť komerčné využitie a odvodené diela (**napr. CC BY-NC, CC BY-ND**) a
- prostredníctvom **repozitára poskytnúť informácie** o akomkoľvek výstupe výskumu alebo akýchkoľvek iných nástrojoch nevyhnutných **na overenie/validáciu záverov** prezentovaných vo vedeckej publikácii.
- **Metadáta uložených publikácií** musia byť otvorené pod licenciou Creative Common Public Domain Dedication (CC0) alebo ekvivalentnou v súlade so zásadami FAIR a poskytovať informácie aspoň o: **publikácii** (autori, názov, dátum vydania, miesto vydania; informácie **o projekte** Horizont Európy alebo Euratomu; názov, akronym a číslo grantového projektu; **licenčné podmienky**; **trvalé identifikátory (PIDs) pre publikáciu, autora**, ak je to možné, pre **organizácie a grant**).

Príjemcovia **musia** spravovať **digitálne výskumné údaje** vytvorené v rámci projektu zodpovedne a **v súlade so zásadami FAIR** a vykonať všetky nasledujúce kroky:

- vytvoriť **plán správy údajov („DMP“)** a pravidelne ho aktualizovať
- čo najskôr a v lehotách stanovených v DMP **uložiť údaje do** dôveryhodného **repozitára**; ak sa to vyžaduje v podmienkach výzvy, toto úložisko musí byť zapojené v EOSC v súlade s EOSC požiadavkami,
- čo najskôr a v rámci lehôt stanovených v DMP **zabezpečiť cez repozitár otvorený prístup k uloženým údajom** pod poslednou dostupnou verziou **Creative Commons Attribution International Public License (CC BY)** alebo **Creative Commons Public Domain Dedication (CC0)** alebo licenciou s rovnocennými právami podľa zásady **„tak otvorene, ako je možné, tak zatvorene, ako je nevyhnutné“**;
- prostredníctvom repozitára poskytovať **informácie o akomkoľvek výstupe výskumu alebo nástrojoch potrebných na opätovné použitie alebo overenie výskumných dát.**
- **Metadáta** uložených údajov musia byť pod **Creative Commons Public Domain Dedication (CC 0)** resp. pod ekvivalentnou licenciou, v súlade s FAIR zásadami, a musia poskytovať **informácie prinajmenšom o: datasetoch** (popis, dátum uloženia, autor(i), miesto a embargo); **označenie Horizont Európa alebo Euratom**; názov grantového projektu, skratka a číslo; licenčné podmienky; **trvalé identifikátory pre dataset, autorov**, a, ak je to možné, pre ich **organizácie** a grant. V prípade potreby musia metaúdaje obsahovať trvalé identifikátory pre súvisiace publikácie a iné výstupy výskumu.

Vedecké recenzované publikácie – **peer-review**

- **Článok** sa považuje za recenzovaný, ak bol skontrolovaný a schválený **odborníkom - výskumníkom**. Počet požadovaných kladných hodnotení si určuje konkrétny vydavateľ/časopis.
- Formáty dlhého textu – ako sú **knihy/monografie a editované knižné publikácie** sa považujú za recenzované, ak bol rukopis alebo jeho podstatná časť skontrolovaný aspoň **jedným nezávislým externým odborníkom** vydavateľa alebo **vedeckým redaktorom** (editorom) **knižnej série**.
- **Dizertačné práce a habilitačné práce** sa považujú za recenzované, ak sú formálne publikované prostredníctvom vydavateľa.
- **Kapitoly kníh** sa nepovažujú za formáty dlhého textu, ale zaobchádza sa s nimi podobne ako s článkami.

Pozn.: Prijemcom sa odporúča poskytnúť otvorený prístup ku všetkým publikáciám, aj keď nie sú recenzované.

Dobrá prax v OA publikovaní:

- Príjemcovia/autori **môžu publikovať podľa vlastného výberu** buď v uzavretom časopise (t. j. s predplatným), v open access časopise alebo na OA platforme alebo v hybridnom prostredí, **za predpokladu, že splnia všetky povinnosti súvisiace s otvoreným prístupom.**

!!! Nie je v súlade s požiadavkou otvoreného prístupu len publikovanie v časopise s otvoreným prístupom, t. j. bez uloženia v dôveryhodnom repozitári. Všetky recenzované publikácie musia byť uložené v dôveryhodnom repozitári a tak zabezpečiť OA. !!!

Pozn.: *Osobné webové stránky a databázy, webové stránky vydavateľov a tiež služby cloudového úložiska (Dropbox, Google disk atď.) sa nepovažujú za repozitáre. Academia.edu, ResearchGate a podobné platformy nespĺňajú požadované podmienky OA a NIE SÚ považované za repozitáre.*

Príklady OA repozitárov:

- Search for open repositories in www.openoar.org
- www.re3data.org - na uľahčenie hľadania vhodného všeobecného alebo odborovo špecifického úložiska pre rôzne druhy výstupov výskumu

Univerzálne úložiská pre výsledky multidisciplinárneho výskumu vrátane údajov:

- www.zenodo.org - general-purpose repository for data, software and publications
- <https://figshare.com/> – repository for any research outputs of all file formats
- open science Framework (OSF) - open source project management tool and repository <https://www.cos.io/products/osf>

Dobrá prax v OA publikovaní:

- **Náklady súvisiace s manažovaním výstupov výskumu sú oprávnené, ak sú splnené podmienky oprávnenosti vrátane otvoreného prístupu na recenzované publikácie, výskumné údaje a ďalšie výstupy.**
- Okrem splnenia ostatných kritérií oprávnenosti nákladov sú **poplatky za zverejnenie oprávnené len vtedy, ak sa publikuje v plne otvorených publikačných platformách** (miestach, kde je celý vedecký obsah otvorene prístupný všetkým) **a nie v hybridných časopisoch.**

Pozn.: „Mirror journals“ nie sú považované za hybridné časopisy.

Overenie OA politiky časopisu: <https://v2.sherpa.ac.uk/romeo/about.html> ; cOAlition S: <https://journalcheckertool.org/>

- **Poplatky za vydanie kníh** s otvoreným prístupom môžu byť oprávnené v rozsahu, v akom pokrývajú **prvé digitálne vydanie knihy s otvoreným prístupom** (ktoré môže zahŕňať rôzne formáty ako html, pdf, epub atď.). *Poplatky za tlač monografií a iných kníh NIE SÚ oprávnené.*

Dobrá prax v OA publikovaní:

Dôležité je, že vydavateľská verzia publikácie aj dataset musa mať **trvalé identifikátory (PID)**:

- pre publikáciu (identifikátor digitálneho objektu (**DOI**) alebo handle),
- pre všetkých autorov zapojených do projektu (napríklad **ORCID** alebo **ResearchID**) a, ak je to možné,
- pre ich organizácie (napríklad **ROR ID**) a grant (napríklad grantové DOI).

Viac: <https://uk.sav.sk/pre-vedcov/trvale-identifikatory/>

Výnimky z OA dát:

Ide o tieto výnimky: ak je poskytnutie otvoreného prístupu v rozpore s oprávnenými záujmami príjemcu:

- pokiaľ ide o potenciálne komerčné využitie (ak to príjemca predpokladá);
- ak je to v rozpore s akýmikoľvek inými obmedzeniami, ako sú pravidlá ochrany údajov, súkromie, dôvernosc, obchodné tajomstvá,
- konkurenčné záujmy Únie,
- bezpečnostné pravidlá,
- práva duševného vlastníctva
- alebo by boli v rozpore s inými povinnosťami podľa Zmluvy o grante.

Odkazy:

- https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en
- <https://eraportal.sk/horizont-europa/>
- <https://otvorenaveda.cvtisr.sk/>

ÚSTREDNÁ
KNIŽNICA SAV

Ďakujem za pozornosť!

Mgr. Andrea Doktorová
odbor podpory vedy
Ústredná knižnica SAV
Klemensova 19
814 67 Bratislava

andrea.doktorova@savba.sk

love your library